

ХУДОЖНЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТІЛЕСНОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ 1920-Х РОКІВ

Європейська культурна традиція завжди вирізнялася особливим інтересом до проблеми взаємозв'язків тілесного і духовного вимірів людського буття. Кожна епоха по-своєму розв'язувала це питання, визначала пріоритети. Антична культура сповідувала принцип «калокагатії» про гармонійне поєднання в людині зовнішнього і внутрішнього, тілесної краси і духовної досконалості. Моделлю давньогрецького космосу слугував храм, пластичність і рельєфність якого свідчила про вшанування саме людської тілесності: «Акцентування екстер'єру храму його оздобленням та функціональним використанням уособлювало тілесність світобудови...Золотаво-білий мармур ніс у собі тепло людського тіла. Прорізані жолобками-канелюрами колони були подібними до людини, одягненої у хітон, що спадав складками...Використання дорійського ордеру надавало храмові чоловічої мужності, снаги та сили, іонійського – жіночої витонченості й легкості» [Шевнюк, 2002: 39].

Християнське Середньовіччя акцентувало увагу на душі, яка асоціювалася з людською чистотою, невинністю, на противагу тілу – символу гріха. Відродження реабілітувало тілесність, а бароко представило людину як поле битви між святістю і чуттєвістю, тілом і духом. Показовим у цьому плані є вірш Л.Барановича «Як є раки на обід, в меду плавати їм слід», у якому перша частина («Маєш у льохах меди ти, раджу їх до раків пити...») є своєрідним гімном тілесності, а завершальна апелює до душі і пропагує аскетичний спосіб життя: «Буде в світі голодніше/ В небі їстиме ситніше / Тож постіться й ви з такими / Смачно поїсте з святими».

У ХІХ столітті проблема тілесності пов'язується з сексуальністю. У творах класиків реалістичної прози («Блиск і злидні куртизанок», «Золотоока дівчина» О. де Бальзака, «Нана» Е.Золя, «Мадемуазель Фіфі» Г.де Мопасана, «Злочин і кара» Ф.Достоевського, «Воскресіння» Л.Толстого, «Повія» Панаса Мирного) суспільне життя зображується у контексті сексуального дискурсу.

У сучасній гуманітарній думці популярною є ідея про те, що «ані тіло, ані душа не володіють певною мірою статусом автономності, первинності чи суверенності, тіло – одухотворене, а душа тілесна», хоча «тілоцентризм» називається визначальною рисою масової культури [Потапенко].

Таким чином, кожна культурна епоха представляє власну рецептивну модель *тілесного* / *духовного*.

Літературне покоління 1920-х років презентувало оригінальну художню концепцію тіла й духу. Літературознавці (В.Мельник, Р.Мовчан, С.Луцій та ін.) підкреслювали, що письменники 1920-х років, зокрема члени літературного угруповання „Ланка” (МАРС) (Б.Антоненко-Давидович, М.Галич, Г.Косинка, Т.Осьмачка, В.Підмогильний, Є.Плужник), розуміли людину як поле битви духу і тіла, світла і птьми тощо. На нашу думку, ключове питання творчості «ланківців» – це взаємозв’язки духовної та тілесної іпостасей людини, тому варто відмовитися від твердження про радикальну дихотомію духу і тіла, представлену у їхніх творах.

Таким чином, письменники 1920-х років (В.Підмогильний, Б.Антоненко-Давидович, В.Сосюра та ін.) остаточно «повернули тіло» до українського літературного дискурсу. Художня концепція тілесності, втілена у їхніх творах включає поняття духовно-тілесної єдності людини. В українській прозі 1920-х років тіло інтерпретується як знак, що позначає розгубленість людини у ворожому до неї світі.

Тілесність людини осмислюється у зв’язку як із біологічними, так і соціальними законами життя. Так, письменники-побратими літературної організації «Ланка» одні з перших звернули увагу на зв’язок чуттєвості і думки, на «тілесність свідомості» [Цветус-Сальхова].

У багатьох творах Б.Антоненка-Давидовича («Смерть», «Мама більше не любитиме Каті» та ін.), В.Підмогильного («Проблема хліба», «Ваня», «Іван Босий» та ін.) зображено афективні стани людини, пов’язані з сексуальністю та агресією. Художньо реалізуються психоаналітичні тези З.Фрейда про дію підсвідомих інстинктів, про специфіку неврозів і страхів. Крім того, поняття тілесності осмислюється у контексті феномену смерті.

Література

1. Антоненко-Давидович Б. Д., 1999, *Твори: в 2 т. –Т.1*, Київ.
2. Антоненко-Давидович Б.Д., 1989, *Смерть. Сибірські новели. Завищені оцінки*, Київ.
3. Зборовська Н. В., 2003, *Психоаналіз і літературознавство*, Київ.
4. Кривцова Л.А., Архипов О.А., *Телесность в массовой и элитарной культуре начала XXI века: сравнительный анализ*, <http://www.isuct.ru/e-publ/vgf/sites/ru.e-publ.vgf/files/2009/vgf-2009-04-113.pdf>
5. Нарівська В., «Іван Босий» В.Підмогильного як ресентимент естетики босяцтва, <https://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/3469>
6. Підмогильний В., 1994, *Іван Босий, Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст. (у трьох книгах), Кн.2. – С.330-337*, Київ.
7. Підмогильний В., 1991. *Оповідання. Повість. Романи*, Київ.

8. Підмогильний В., 1994, *Проблема хліба, Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. (у трьох книгах), Кн.2.* – С.317-326, Київ.
- 9.Потапенко Я., *Концептуалізація гносеологічної категорії «тілесність» в сучасних культурно-антропологічних студіях*, http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eine_2013_40_21.pdf
10. Сосюра В., *Третя Рота*, <http://www.ukrilib.com.ua/books/printthebook.php?id=106&bookid=1&part=6>
11. Фройд З., 1998, *Вступ до психоаналізу : Лекції зі вступу до психоаналізу з новими висновками, Київ.*
12. Цветус-Сальхова Т.Э., *«Тело» и «телесность» в культурологических исследованиях*,<http://cyberleninka.ru/article/n/telo-i-telesnost-v-kulturologicheskikh-issledovaniyah>
13. Шевнюк О.Л., 2002, *Українська та зарубіжна культура*, Київ.
14. Юнг К. Г., 1997, *Сознание и бессознательное*, Санкт-Петербург.

Artistic interpretation of corporeality in Ukrainian prose of the 1920s.

Summary

The article is devoted to the phenomenon of corporeality in the works of literary generation “The Executed Renaissance”. In the article is determined that the Ukrainians writers of the 1920s, the members of literary organization “The Link”, represented the original conception of corporeality which is based on spiritual and physical unity. In the Ukrainian prose of the 1920s the body is interpreted as a sign, which indicates clueless person in an unfriendly world to him. Corporeality interpreted with both the biological and social laws of life. The writers drew attention to the link of sensuality and thought, "body consciousness".

Psychoanalytic theses of Z.Froyd about action subconscious instincts, neuroses, fears are realized in the works. The concept of physicality is interpreted in the context of the phenomenon of death.

Key words: body, soul, corporeality, interpretation, psychoanalyze.

Художественная интерпретация телесности в украинской прозе 1920-х годов

Резюме

Исследование посвящено феномену телесности, воплощенному в произведениях литературного поколения «Расстрелянного Возрождения». В статье утверждается, что украинские писатели 1920-х годов, члены литературной организации «Звено», представили оригинальную художественную концепцию телесности, которая включает понятие духовно-телесного единства. В украинской прозе 1920-х годов тело интерпретируется как знак, который обозначает расстерянность человека в недружественном к нему мире. Телесность осмысливается в связи как с биологическими, так и социальными законами жизни. Писатели одни из первых обратили внимание на связь чувственности и мысли, «телесность сознания».

В художественном плане реализуются психоаналитические тезисы З.Фрейда о действии подсознательных инстинктов, о специфике неврозов и страхов. Кроме того, понятие телесности осмысливается в контексте феномена смерти.

Ключевые слова: тело, душа, телесность, интерпретация, психоанализ.